

УДК 72.03+727:378(477.54)ХДАДМ:76.071.1"195/202"
ID ORCID 0000-0001-7698-418X
DOI 10.33625/visnik2021.02.263

Євген КОТЛЯР

Харківська державна академія
дизайну і мистецтв

ДЖЕРЕЛО НАТХНЕННЯ: ОБРАЗИ ХУДПРОМУ В МИСТЕЦЬКІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ. ПЕРЕДМОВА ДО АЛЬБОМУ

Котляр Є. О. Джерело натхнення. Образи Худпрому в мистецькій ретроспективі. Передмова до альбому. Історична споруда, збудована архітектором К. Жуковим 1913 р. для художнього училища в Харкові (нині Харківська державна академія дизайну і мистецтв), стала не тільки національною перлиною українського архітектурного стилю і місцевою визначною пам'яткою, а й джерелом натхнення для всіх поколінь художників, які пов'язали з нею свою долю. Ідея даної публікації полягає у візуальній репрезентації образів жуковського «Теремка» (як сердечно називають Худпром) у творах мистців різних поколінь: від маститих класиків до сучасних студентів. Ця журнальна експозиція вибудована в декількох художніх розділах, де досвідчений глядач побачить своєрідні галерейні простори у вигляді «розгорнутої» виставки. Вона хронологічно і жанрово об'єднує відомих харківських мистців і окремі творчі «майстерні», – графіки та ліногравюри, офорту, монументально-декоративного мистецтва і графічного дизайну, – де представлені студентські роботи. Усі вони створені протягом 70 років: від 1950 р. до сучасності. Останній розділ присвячений пошукам айдентики вишу з образами Худпрому. Здебільшого це графічні знаки, виконані харківськими графіками до ювілеїв навчального закладу. Ця ретроспектива демонструє різні підходи до трактування шедевра в багатьох видах мистецтва в часі й те неминуче значення українського «храму Мистецтва», яке, по суті, знайшов «Теремок» у свідомості та творчості всіх поколінь, для яких став символом alma mater.

Ключові слова: Худпром, «Теремок», український стиль, творчість, ретроспектива, «розгорнута» виставка, художні образи, айдентика.

Kotlyar Ye. A Source of Inspiration. Images of Khudprom in Artistic Retrospect. Preface to the Album. The historic building, built by architect K. Zhukov in 1913 for the Kharkiv Art School (now the Kharkiv State Academy of Design and Arts), has become not only a national gem of Ukrainian architectural style and a local landmark, but also a source of inspiration for all generations of artists, who associated their destiny with it. The idea of this publication is to visually represent the images of Zhukov's "Teremok" (as Khudprom is cordially called) in the works of artists of different generations: from venerable classics to current students. This journal exposition is organized in

several art sections, where an experienced viewer will see a kind of gallery space in the form of an "expanded" exhibition. It chronologically and genre-wise unites well-known Kharkiv artists and separate creative "bot-tegas": graphics and linocuts, etchings, monumental-decorative art and graphic design, where student works are presented. They have all been created over 70 years: from 1950th to the present. The last section is devoted to the search for the identity of the Academy with images of Khudprom. Most of them are graphic signs made by Kharkiv graphics for the anniversaries of the Academy. This retrospective demonstrates different approaches to the interpretation of a masterpiece in many types of art over time, and the inescapable significance of the Ukrainian "Temple of Art", which "Teremok" found in the minds and works of all generations, for whom it became a symbol of Alma mater.

Keywords: Khudprom, "Teremok", Ukrainian style, creativity, retrospective, "expanded" exhibition, artistic images, identity.

Мистці надихаються величчю та романтикою давнини, місцями сили і захоплюючим ландшафтом. Усе європейське мистецтво рефлексує образами біблійного часу, Античності й Середньовіччя, які через узагальнену архітектуру або конкретну пам'ятку відводять глядача до відповідного культурного контексту. Важко уявити твори майстрів Ренесансу, скажімо Перуджино або Карпаччо, без образів ідеального католицького міста з ротондою в центрі, яка відсилає до Єрусалимського храму. Неможливо уявити картини Шагала без збірного «єврейського містечка», конкретної Ейфелевої вежі та собору Паризької Богоматері. Згадаймо й Клода Моне з його галереєю Руанського собору, що налічувала понад 30 полотен. Час і шукання імпресіоністів надихнули мистця простежити рух світла й тіні на фасаді собору та зафіксувати його «настрій». Великі творіння зодчих дозволяли мистцям через образотворчу мову вирішувати й власні завдання: композиційні, живописні, філософські. Архітектура як мотив художньої творчості стала невід'ємною частиною світового мистецтва, частиною якого є і творчість харківських мистців.

Ця стаття разом із каталогом цієї своєрідної «журнальної» виставки виникла несподівано, нібито сама собою. Під час роботи над ювілейним числом на редакцію обрушилася річка матеріалів, яка принесла вільним плinom і цей вражаючий сюжет – образ Худпрому в мистецтві¹. Але в реальності він лежав на поверхні. Нам справді пощастило.

Історія подарувала харків'янам чудовий шедевр архітектури, що став хрестоматійним зраз-

¹ Щиро дякую всім колегам і друзям, які надали свої твори для цієї публікації. Особливо хочу подякувати тим, хто збирав для цього цілі колекції творів професійних майстрів і студентів, зокрема заступнику директора з наукової роботи Харківського художнього музею Ларисі Абраменко і своїм колегам зі ХДАДМ: професору Володимирові Лесняку, доцентам Валерію Гальченку, Ользі Іващенко та Владиславу Христенку, а також куратору музею ХДАДМ Тетяні Касьяненко.

ком українського модерну, простором творчого натхнення і яскравим візуальним символом нашої alma mater. Протягом більше ста років тут виховувалися численні покоління мистців і дизайнерів, для яких це місце стало святим, справжнім храмом Мистецтва. Будівля, яка в бурхливих дискусіях ознаменувала право на існування українського стилю і за яку її автор Костянтин Жуков у кінці 1930-х потрапив під роздачу й був «викинутий на вулицю» радянською владою, витримала всі випробування ХХ ст. Про це нагадує топоніміка самої вулиці. За часів царату вона носила назву Каплунівська (за назвою розташованої поруч церкви), за радянських часів, з 1936 р., – Червонопрапорна, а нині, в незалежній Україні, в ході декомунізації 2014 р. знайшла свою сучасну назву – вулиці Мистецтв.

Побудований у 1913 р. як художнє училище, «Теремок» Жукова являв собою ту гілку загальноєвропейського національного модерну, який на українських теренах був частиною українського відродження. Пластичні силуети будівлі, її тричастинність, вишукана башточка і мансарди, шестикутний порталний проріз критого ганку, спадаючі черепичні дахи, що нагадують заломи гонтових дахів церков та палаців доби українського бароко, керамічні панно на фасаді – все це створювало казковий і романтичний образ, що веде у фольклорний світ, радує око та насичує душу фантазією і яскравими емоціями. Мальовничість будівлі, її об'єми і декору завжди поновому відкривала цей образ погляду художника в різні пори року: коли сонце блищало на черепиці чи коли дах укутувався сніговим килимом. І в різний час доби. Уранці, коли ганок, що виступав перед фасадом, відкидав у туман ті частини будівлі, які йдуть удалину і вгору. Удень, коли будівля являла себе у всій красі. І ввечері, з настанням сутінків, коли містичність і таємничість силуетів, прорізаних яскравим світлом з вікон, викликали всілякі гоголівські асоціації.

Жуковський «храм мистецтва» і разом з тим «Теремок» – ця назва історичної будівлі Худпрому прижилася ще з минулого століття – став дійсно джерелом натхнення мистців усіх поколінь, які пов'язали з ним свою долю. Хоча нам не вдалося розшукати будь-яких його живописних або графічних зображень, створених до середини ХХ ст., немає сумніву, що вони були і коли-небудь відкриваються нам. Але навіть оприлюднені в художньому альбомі твори показують те, як змінювався образ цієї будівлі в мистецькому сприйнятті протягом більше сімдесяти років: від 1950 р. й до сучасності.

До каталогу увійшло шістдесят мистецьких творів, виконаних у різних видах мистецтва та матеріалах. Відповідно вибудовується й експозиційна логіка демонстрації колекції, яка трансформує уявний галерейний простір у площину «розгорнутої» виставки. Саме тут, на просторі сторінок і роз-

гортів, усі твори komponуються в окремі тематичні розділи, котрі слід сприймати як символічні виставкові зали. Перший із них, присвячений експозиції мистецької класики, репрезентує твори відомих харківських мистців – графіків і живописців. Тут панують ліричні образи, які еволюціонують від естетики другої половини ХХ ст. у натурних замальовках та естампах. Здебільшого це – різноманітні «портрети» відомого шедевра в різних природних станах. Ближче до нашого часу образи Худпрому набувають експресії та декоративності, стають мотивом пошуків нової виразності у графічній або живописній мові.

Низка наступних розділів представлена як творчий доробок окремих художніх майстерень ХДАДМ, де експонуються студентські твори графіків, графічних дизайнерів, монументалістів і прикладників – здебільшого останніх років. Так, майстерня графіки та лінориту відкриває панораму образів Худпрому, що вирізняються лаконізмом і композиційною поетикою, яка народжує різні емоційні та тематичні образи. В інший спосіб працюють із цим мотивом студенти офортної майстерні. Техніка дозволяє їм заглиблюватись у деталі й водночас трансформувати ретельно розроблений мотив у поетичну форму метафор, поєднувати ілюстративність із фантазією. Інакше переосмислюють мотив «Теремка» в монументально-декоративному «цеху», розкриваючи через образ будівлі всі можливості матеріалу: фактуру і відтінки різних порід дерева – в інтарсії, світло, колір і об'єм – у вітражі, пластичність і рельєф матової глини з глянцем розпису – в кераміці.

Далі йдемо до майстерні графічного дизайну і студентських плакатів, присвячених 100-річчю ХДАДМ. Частина з них демонструє експерименти з графічним або фотографічним образом Худпрому. Решта – відштовхується від семантичної гри зі словом «Худпром», що унаочнює естетику доби конструктивізму, яка дала нове пластичне мислення та поштовх дизайну.

Остання експозиція розгортає ретроспективу пошуків айдентики вишу. Її відкриває перша відома розробка – етикетка для академічних рисунків, яка була розповсюджена з кінця 1940-х до початку 1960-х рр., часу перетворення художнього інституту в художньо-промисловий. Усі наступні графічні знаки, виконані харківськими графіками до ювілеїв вишу, стилізують архітектурний мотив «Теремка». Два останніх, створених до нинішнього ювілею ХДАДМ, представляють «квітку Косарева» як графічний образ Академії, що йде шляхом осучаснення свого українського надбання.

Мистецькі образи Худпрому, представлені в цій експозиції, унаочнюють статус шедевра Жукова не тільки як архітектурної пам'ятки і відомого художнього вишу, а й джерела натхнення та місця творчої сили.

ПАНОРАМА МИСТЕЦЬКОЇ КЛАСИКИ

Василь Мироненко. Харківський художній інститут. 1956.
Оф., акватинта. 36 × 46 см. Приватна колекція

Олександр Вяткін. Харків. Художній інститут. 1960.
Пап., туш, акварель. 29,5 × 42 см. ХХМ

Олександр Вяткін. Харківський художній інститут. 1963.
Кольор. автолітографія. 32,5 × 45 см. ХХМ

В'ячеслав Юрченко. Харківський художній
інститут. 1950. Ліногравюра. 17 × 12,5 см. ХХМ

Сергій Бесєдін. Дах ХХІІІ. 1956.
Пап., графіт. олів. 30 × 20 см.
Приватна колекція

Володимир Стародубцев. Худпром. 1999. Оф. 40/100. 13 × 29,5 см. Музей ХДАДМ

Володимир Миронов. ХХІІ. Осінній день. 2000.
Пап., акв. 39 × 28 см.
З колекції Артема Дерев'янка (Харків)

Марія Чепелєва. ХДАДМ. 2012.
П., о. 90 × 100 см. Приватна колекція

Марія Чепелєва. Голуби. Зима. 2012.
П., о. 100 × 120 см. Приватна колекція

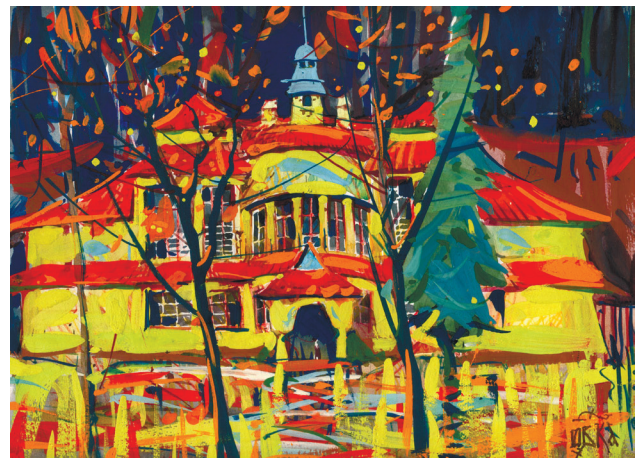
Анатолій Кузьменко. Новорічна ніч. 2013.
Кольор. ліногравюра. 10 × 15 см. Приватна колекція

Катерина Зуб. Hudprom Magic. 2021.
Карт., кольор. олівці. 50 × 70 см. Колекція автора

Владислав Христенко. Харків. Академія. 2019.
Оф., акватинта. 3/5. 13 × 20 см.
Колекція автора

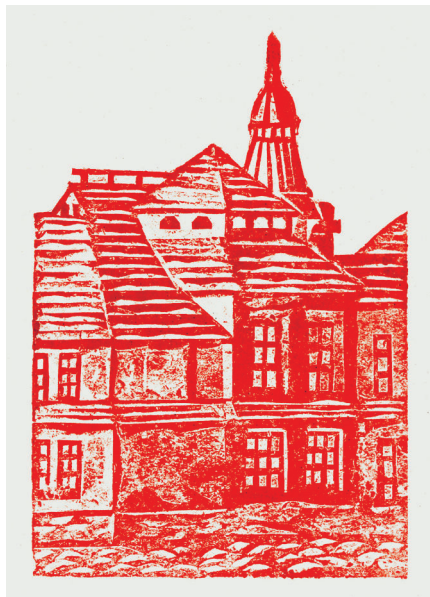

Вячеслав Шуліка. Жуков святковий. 2021.
Пап., зміш. техніка. 23 × 30,5 см.
Колекція автора

Віктор Ковтун. Ранок нашої академії. 2021. Карт., пастель. 82 × 122 см. Колекція автора

МАЙСТЕРНЯ ГРАФІКИ ТА ЛІНОРИТУ

Денис Бородаєв. Худпром. Із серії ескізів для поштових марок. 1996.
Пап., гравюра на карт. 13,5 × 9,3 см. Колекція автора

Одарка Воронова. Академія. 2019. Пап., туш.
28,5 × 48,5 см. 1 курс Г. Кер.: викл. Д. Педченко

Одарка Воронова. Академія. 2019. Пап., туш.
13 × 21 см. 1 курс Г. Кер.: викл. Д. Педченко

Одарка Воронова. Академія. 2019. Пап., туш.
13 × 21 см. 1 курс Г. Кер.: викл. Д. Педченко

Одарка Воронова. Академія. 2019. Пап., туш.
13 × 21 см. 1 курс Г. Кер.: викл. Д. Педченко

Одарка Воронова. Через тернії до Академії. 2021.
Пап., лінорит. 19 × 26 см. 2 курс Г.
Кер.: доц. О. Іващенко

Світлана Узких. Худпром. Вид з мансарди. 1995.
Пап., лінорит. 4 курс Г. Кер.: ст. викл.
О. Калашнікова. Колекція автора

Лада Касьяненко. Академічні ангели. 2021. Пап.,
лінорит. 21 × 29,5 см. 2 курс Г. Кер.: доц. О. Іващенко

Юлія Васильєва. Таємниче горіще Академії. 2021.
Пап., лінорит. 27 × 17,4 см.
2 курс Г. Кер.: доц. О. Іващенко

Слизова Варава. На перехресті доріг. 2021.
Пап., лінорит. 14,3 × 20,5 см. 2 курс Г.
Кер.: доц. О. Іващенко

Неллі Шарабарова. Опівдні. 2021. Пап., лінорит.
20 × 15 см. 2 курс Г. Кер.: доц. О. Іващенко

Дар'я Буханова. Вікно. 2021. Пап., лінорит.
20 × 15 см. 2 курс Г. Кер.: доц. О. Іващенко

Марія Христенко. Академічні калюжі. 2021.
Пап., лінорит. 15 × 19,5 см. 2 курс Г.
Кер.: доц. О. Іващенко

Злата Каризька. Академічний сон. 2021.
Пап., лінорит. 16 × 22 см. 2 курс Г.
Кер.: доц. О. Іващенко. ХДАДМ

Дарина Михно. Академія. 2021. Пап., лінорит.
13,5 × 26 см. 2 курс Г. Кер.: доц. О. Іващенко

МАЙСТЕРНЯ ОФОРТУ

Альона Горькова. Академія. 2016.
Оф., акватинта. 3/5. 10 × 15 см. 3 курс ГД.
Кер.: доц. В. Христенко

Софія Ерліхман. Головний вхід. 2021.
Оф., акватинта. 3/5. 15 × 10 см. 3 курс ГД.
Кер.: доц. В. Христенко

Катерина Єфремова. Харківський модерн. 2021.
Оф., акватинта. 3/5. 12 × 17 см. 3 курс ГД.
Кер.: доц. В. Христенко

Альона Шостко. Академія. 2016.
Оф., акватинта. 3/5. 11 × 12 см. 3 курс ГД.
Кер.: доц. В. Христенко

Кирило Неупа. Циклічність. 2021. Оф., акватинта.
3/5. 12 × 15 см. 3 курс ГД. Кер.: доц. В. Христенко

Ярослава Настобурко. Академія. 2016.
Оф., акватинта. 3/5. 11 × 9 см. 3 курс ГД.
Кер.: доц. В. Христенко

Ольга Жихарева. Квітуча Академія. 2021.
Оф., акватинта. 3/5. 16 × 8 см. 3 курс ГД.
Кер.: доц. В. Христенко

Ірина Буняєва. Водяне диво. 2021.
Оф., акватинта. 3/5. 15 × 9 см. 3 курс ГД.
Кер.: доц. В. Христенко

Даяна Зубова. Ходячий замок. 2021.
Оф., акватинта. 3/5. 16 × 15 см. 3 курс ГД.
Кер.: доц. В. Христенко

МАЙСТЕРНЯ МОНУМЕНТАЛЬНО- ДЕКОРАТИВНОГО МИСТЕЦТВА

ХХІІІ – 1963. Декоративний елемент оформлення приміщення музею ХДАДМ. Інтарсія. 1963. Музей ХДАДМ

ХХІІІ – 1979. Художній вітраж. Об'ємне скло, розпис, плавлення, пластцемент. Студенти 4 курсу МДР під кер. доц. О. Проніна. 1979. Лабораторія художнього вітражу ХДАДМ

Анна Капелька. Академія. 2021. Глина, підглазурний розпис. 25 × 25 см. 2 курс МЖ. Кер.: доц. А. Анорічева-Єрбонка

Анна Вехнік. Академія – місце, де зароджується мистецтво. 2021. Глина, ангобний розпис. 36 × 40 см. 2 курс МЖ. Кер.: доц. А. Анорічева-Єрбонка

МАЙСТЕРНЯ ГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ. ПЛАКАТИ ДО 100-РІЧЧЯ ХДАДМ

Катерина Ардіянц. Графічна композиція «Vivat, academia!». Конкурс «Pangram» (ХДАДМ). 2021. 3 місце, номінація «Vivat, academia!». 2 курс ГД.
Кер.: доц. Т. Іваненко, В. Христенко

Марія Жовнір. 2021. 4 курс ГД.
Кер.: М. Ісмайлова. 3 колекції Pangram

Дар'я Самойлова. 2021. 3 курс ГД.
Кер.: Н. Величко. 3 колекції Pangram

Марія Голдиш. 2021. 3 курс ГД.
Кер.: Н. Величко. 3 колекції Pangram

Світлана Савчук. 2021. 3 курс ГД.
Кер.: доц. В. Гальченко

Марія Мігдєєва. 2021. 3 курс ГД.
Кер.: доц. В. Гальченко

Марія Юрко. 2021. 3 курс ГД.
Кер.: доц. В. Гальченко

Ілона Кавун. 2021. 3 курс ГД.
Кер.: доц. В. Гальченко

АЙДЕНТИКА ВИЩОЇ ХУДОЖНЬОЇ ШКОЛИ ХАРКОВА

Етикетка на академічні рисунки, виконані у ХДХІ.
Кінець 1940-х – початок 1960-х

Володимир Яремчук. Знак і логотип ХХІІІ. 1967.
Гуаш, пап. 3 курс. Кер.: доц. В. Победін

Анатолій Кузьменко. Пам'ятна емблема з нагоди
50-річчя вищої художньої школи Харкова. 1971.
Гравюра на металі, пап.

Володимир Лесняк. Емблема до 75-річчя ХХІІІ. 1996.
Векторна графіка

Володимир Шевченко. Емблема до 75-річчя вищої
художньої школи Харкова. 1996. Пап., туш

Станіслав Костик. Знак-логотип ХДАДМ.
Фрагмент проєкту на здобуття ОКР «Спеціаліст»
(ГД). 2008. Пензель, туш, пап., векторна графіка.
Кер: доц. В. Гальченко

Олексій Чекаль. Знак до 100-річчя ХДАДМ. 2021.
Векторна графіка

Олексій Чекаль. Знак до 100-річчя ХДАДМ. 2021.
Векторна графіка